

Helle Bødker Madsen

PATIENTBEHANDLING OG FORVALTNINGSRET

Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Patientbehandling og forvaltningsret
1. udgave, 1. oplag

© 2000 by Jurist- og Økonomforbundets Forlag

Alle rettigheder forbeholdes.
Mekanisk, fotografisk eller anden gengivelse eller
mangfoldiggørelse af denne bog eller dele heraf er
uden forlagets skriftlige samtykke ikke tilladt
ifølge gældende dansk lov om ophavsret.

Omslaget er tilrettelagt af Morten Højmark
Tryk: Gentofte Tryk

Printed in Denmark 2000
ISBN 87-574-0309-0

Jurist- og Økonomforbundets Forlag
Gothersgade 133
Postboks 2126
1015 København K

Telefon: 33 95 97 00
Telefax: 33 95 99 97
e-mail: fl@djofef.dk

Homepage: www.djofef.dk/forlag

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Indledning	1
I. Udviklingstræk	1
II. Udviklingstendenser	3
III. Afgrænsning af emnet og plan for fremstillingen	5

FØRSTE DEL. Materielle regler

Kapitel 2. Lovgrundlaget	9
I. Indledning	9
II. Betingelser for ydelserne	10
A. Sygesikringsloven	10
B. Sygehusloven	11
III. Ydelsernes indhold	12
A. Sygesikringsloven	12
B. Sygehusloven	12
1. Sygehusvalg	13
2. Behandling inden for maksimale ventetider	15
3. Beløb til personlige fornødheder	19
4. Befordring	19
5. Behandling i udlandet	20
C. Særlovgivningen	20
1. God psykiatrisk sygehusstandard	20
2. Svangerskabsafbrydelse	20
3. Sterilisation	20
4. Fødselsbetjening	20
5. Forebyggende sundhedsordninger for børn og unge	21
IV. Sammenfatning	21
V. Det offentlige ressourcesituation	22

Kapitel 3. Interne regler og aftaler	25
I. Begrebsfastlæggelse	25
II. Sygesikringsloven	26
A. Overenskomstbaserede regler	26
B. Planer	27
III. Sygehusloven	27
A. Planer	27
B. Aftaler	30
IV. Andre interne regler og deres grundlag	32
A. Generelle tjenestebefalinger	32
B. Uforbindende udtalelser, vejledende retningslinier m.v.	33
C. Administrativ praksis	34
 Kapitel 4. Retlige grænser	35
I. Indledning	35
II. Betingelser for ydelserne	36
A. Skrevne regler	36
1. Grundloven	36
2. Lov om forbud mod forskelsbehandling på grund af race m.v.	36
3. Særlovgivningen	36
4. Traktater	37
B. Uskrevne regler	38
1. Almindelige forvaltningsretlige grundsætninger	38
2. Saglige og usaglige hensyn ved fordeling af offentlig lægehjælp og sygehusbehandling	40
3. Afvejningen. Interne regler og individuel vurdering	41
3.1. Interne prioriteringsregler	42
3.2. Den konkrete prioritering	43
C. Prioriteringsregler fastsat ved lov?	44
III. Ydelse(r)nes indhold	46
A. Skrevne regler	46
1. Særlovgivningen	46
2. Lægeloven	46
3. Traktater	46
B. Uskrevne regler	47
IV. Ventetider	54
A. Indledning	54
B. Skrevne regler	54
1. Administrativ forsøgsordning vedrørende maksimal ventetid på operationer	54

2. Maksimal ventetid for visse livstruende sygdomme	55
3. Det friere sygehusvalg	55
4. Behandling i udlandet	56
C. Norge	56
D. Gælder der almindelige regler for maksimal ventetid?	58
E. Ventelisteret	59
V. Lægelig sagkundskab	59
VI. Sammenfatning og perspektivering	61
 Kapitel 5. Privat praktiserende læger	63
I. Forholdet til Den Offentlige Sygesikring	63
A. Historisk udvikling	63
1. Sygekasseloven	63
2. Folkeforsikringsloven	64
3. Sygeforsikringsloven	65
4. Sygesikringsloven	68
5. Lægeloven og dens forudsætninger	70
5.1. Lægers adgang til sygekassepraksis	70
5.2. Sygekasselægers pligter	73
B. Den gældende sygesikringsordning	73
1. Sygesikringsoverenskomstens parter og organer til løsning af fortolkningsspørgsmål	73
2. Vilkår omfattet af overenskomst	74
3. Sygesikringslovens § 12 a	75
C. Uskrevne regler	76
II. Forholdet til sikrede	78
A. Det formelle udgangspunkt	78
B. Gælder der retsgrundsætninger, der ligner forvaltningsrettens? ..	79

ANDEN DEL. Sagsbehandlingsregler

Kapitel 6. Forvaltningsrettens almindelige sagsbehandlingsregler ..	85
I. De almindelige forvaltningsloves anvendelsesområde	85
II. Forvaltningsloven	86
A. Indledning	86
B. Afgørelsesbegrebet	88
1. Afgørelser truffet af Den Offentlige Sygesikring og sygehuskommunen	91

2. Afgørelser truffet af organer, hvis retlige grundlag er sygesikringsoverenskomsten	92
Kapitel 7. Indsigt i ventelister og interne regler	95
I. Regelgrundlaget	95
II. Ventelister	96
III. Interne regler og aftaler	98
Kapitel 8. Tavshedspligt og videregivelse af personoplysninger	101
I. Forvaltningsloven	101
II. Registerlovgivningen	104
Kapitel 9. Patientretsstillingsloven	107
I. Baggrund og formål	107
II. Anvendelsesområde	107
III. Selvbestemmelse	109
A. Indledning	109
B. Informeret samtykke	110
1. Information	111
1.1. Indhold	111
1.2. Form	112
2. Samtykke	113
3. Retten til ikke at vide	114
4. Mindreårige	115
5. Patienter, der varigt mangler evnen til at give informeret samtykke	115
6. Inddragelse af patienten	117
7. Øjeblikkeligt behandlingsbehov	117
C. Selvbestemmelse i særlige tilfælde	117
1. Sultestrejke	118
2. Afvisning af at modtage blod	118
3. Behandling af uafvendeligt døende	119
4. Livstestamenter	119
IV. Aktindsigt	120
A. Baggrund	120
B. Anvendelsesområde	121
1. Patientjournaler m.v.	122
2. Sundhedspersoner	122
3. Offentlige eller private sygehuse, klinikker m.v.	123
C. Indsigtsret	123

1. Indsigt i egen journal	123
1.1. Mindreårige	123
1.2. Patienter, der ikke kan varetage deres interesser	124
1.3. Repræsentation og fuldmagt	124
2. Indsigt i en afdød patients journal	125
3. Hvilke oplysninger?	126
4. Afslag på aktindsigt	127
4.1. Afgørende hensyn til patienten selv	128
4.2. Afgørende hensyn til andre private interesser	129
5. Afgørelser om ret til aktindsigt	129
6. Gennemførelse af aktindsigt	130
6.1. Frister	131
6.2. Gebyr for afskrifter, edb-udskrifter og fotokopier	131
V. Tavshedspligt og videregivelse af helbredsoplysninger	131
A. Reglernes baggrund og anvendelsesområde	131
B. Tavshedspligt	132
C. Videregivelse af helbredsoplysninger m.v. i forbindelse med behandling af patienter	132
1. Videregivelse med samtykke	132
1.2. Helbredsforhold, øvrige rent private forhold og andre fortrolige oplysninger	133
1.3. Samtykke	133
2. Videregivelse uden samtykke	134
2.1. Videregivelse i forbindelse med aktuelt behandlingsforløb	134
2.1.2. Patientens mulighed for at frabede sig videregivelse	135
2.2. Videregivelse til varetagelse af en åbenbar almen interesse m.v.	135
2.3. Videregivelse til patientens alment praktiserende læge	136
2.4. Ansvar for videregivelse uden samtykke	137
D. Videregivelse af helbredsoplysninger m.v. til andre formål	137
1. Videregivelse med samtykke	137
1.1. Samtykke	138
2. Videregivelse uden samtykke	138
2.1. Videregivelse, der følger af lov, eller bestemmelser fastsat i henhold til lov	139
2.2. Videregivelse til varetagelse af åbenbar almen interesse m.v.	139
2.3. Videregivelse af hensyn til tilsyns- og kontrolopgaver	141

2.4. Ansvar for videregivelse uden samtykke	141
E. Videregivelse af helbredsoplysninger til pårørende vedrørende afdøde patienter	142
F. Videregivelse af helbredsoplysninger til særlige formål	142
1. Forskningsmæssige formål	143
2. Statistiske og planlægningsmæssige formål	143
3. Videregivelse til tredjelande	143
VI. Klageadgang	144
Litteraturfortegnelse	147
Forkortelser i øvrigt	148
Lovregister	149
Domsregister	151
Folketingets Ombudsmands Beretninger	152
Stikordsregister	153

Forord

Patientbehandling – både på sygehus og i lægepraksis – er en ydelse, som det efter loven påhviler det offentlige at stille til rådighed for borgerne. Traditionelt henføres denne opgave til det, der betegnes faktisk forvaltningsvirksomhed, dvs. til den del af forvaltningens virksomhed, som ikke overvejende er af retlig karakter, og som derfor falder uden for kerneområdet af de almindelige forvaltningsretlige regler. Inden for de senere år har spørgsmålet om »patientrettigheder« i forbindelse med sygdomsbehandling imidlertid været genstand for øget opmærksomhed i forvaltningsretten, og der har været en tendens til i stigende grad at lovregulere området.

Det er karakteristisk, at lovgivningen i første række regulerer forholdet mellem patient og sundhedsperson, f.eks. klageregler, regler om patienters ret til selvbestemmelse og aktindsigt i journaler, og regler, der fastsætter rammer for visse former for behandling. Derimod er borgernes rettigheder i forhold til sygehuskommunerne og Den Offentlige Sygesikring kun i ringe udstrækning præciseret i loven. Det drejer sig bl.a. om spørgsmål vedrørende kvalitet i behandlingen, ret til undersøgelse og behandling inden for bestemte tidsfrister og prioritering af ventelister til sygehusbehandling. På dette område overlader lovgrundlaget således forvaltningen en vid beføjelse til at konkretisere ydelserne.

For så vidt angår offentlig lægehjælp ved alment praktiserende læge og speciallæge er det særligt, at ydelserne fastsættes ved overenskomster indgået med privat praktiserende læger, der principielt ikke er omfattet af forvaltningsrettens regler.

Sigtet med denne bog er at søge at belyse rækkevidden af borgernes rettigheder i forbindelse med offentlig lægehjælp og sygehusbehandling. Udgangspunktet tages i det forhold, at disse ydelsesopgaver varetages af forvaltningen, og udtalingsvinklen er derfor forvaltningsrettens. Et af de centrale spørgsmål, der søges belyst, er, i hvilket omfang forvaltningens vide lovbemyndigelse kan afgrænses – og borgernes rettigheder præciseres – ved hjælp af forvaltningsrettens uskrevne regler, herunder almindelige forvaltningsretlige grundsætninger. Det undersøges også, om der må antages at gælde regler, der ligner forvaltningsrettens for privat praktiserende læger, der har tilsluttet sig overenskomst

med Den Offentlige Sygesikring. I tilslutning hertil belyses sygesikringssystemet, både den historiske udvikling og den nugældende ordning.

I forbindelse med de processuelle retssikkerhedsgarantier drøftes særligt forvaltningslovens anvendelse, indsigt i ventelister og forvaltningens interne regler og aftaler. Endelig indeholder bogen en fremstilling af reglerne i patientretsstillingsloven.

Professor, dr. jur. Jørgen Mathiassen har ydet værdifulde råd. Tak for det.

Også tak til stud.jur. Lise Merrild Hansen, der har ydet bistand ved den tekniske gennemgang af manuskriptet.

Endelig rettes en tak til assistent Winnie Sørensen, der har bistået ved renskrivningen.

December 1999

Helle Bødker Madsen

KAPITEL 1

Indledning

1 Udviklingstræk

Lægehjælp ved alment praktiserende læge og speciallæge er en lovbestemt ydelsesopgave, der varetages af Den Offentlige Sygesikring, jf. sygesikringslovens § 6. Udgifterne afholdes af vedkommende amtskommune, for så vidt angår København og Frederiksberg af de pågældende kommuner, jf. § 21, stk. 1. Generelt om udviklingen i forbindelse med ydelser til lægehjælp gælder det, at grundlaget for sygeforsikringen indtil den 1. april 1973 var de statsanerkendte sygekasser, som var selvstændige forsikringsorganer. Sygekassernes virksomhed, herunder lægehjælp og sygehusbehandling, der var lovpligtige ydelser, finansieredes ved medlemsbidrag og tilskud fra det offentlige. Ydelsernes vilkår og indhold fastsattes i sygekassevedtægter og i overenskomster, som sygekassen havde indgået med privat praktiserende læger. Da sygesikringsloven trådte i kraft den 1. april 1973,¹ blev administrationen af sygesikringsordningen henlagt til kommunerne og amtskommunerne. Herefter ydes der *vederlagsfri lægehjælp* ved alment praktiserende læge og speciallæge af Den Offentlige Sygesikring. Sygesikringsloven har imidlertid opretholdt overenskomstsystemet, der betyder, at de nærmere vilkår fastlægges ved overenskomst indgået mellem Sygesikringens Forhandlingsudvalg og de praktiserende lægers organisationer, jf. sygesikringslovens § 12 og § 26. De praktiserende læger tilhører den private sektor. Det gælder også de læger, der har sluttet overenskomst med sygesikringen. Heri ligger bl.a., at forholdet mellem den praktiserende læge og patienten principielt er af privatretlig karakter.

For så vidt angår *sygehusforpligtelsen*, har der siden 1946 i sygehuslovens § 1 været fastslået en forpligtelse for de ansvarlige kommuner til at tilvejebringe og drive »det fornødne antal sygehuse«. I 1974² erstattedes denne bestem-

¹ H. lov nr. 311 af 9. juni 1971 om offentlig sygesikring.

² H. lov nr. 324 af 19. juni 1974 om sygehusvæsenet, der trådte i kraft den 1. april 1975.

Bogen indeholder en beskrivelse af patienters retsstilling i forbindelse med offentlig lægehjælp og sygehusbehandling. Med udgangspunkt i skrevne og uskrevne forvaltningsretlige regler søges patienternes processuelle og materielle rettigheder og forvaltningens modsvarende forpligtelser fastlagt. Blandt de centrale spørgsmål, som belyses, er, i hvilket omfang borgerne har ret til bestemte ydelser med hensyn til art, omfang, kvalitet, tidsfaktor og sted. I tilfælde, hvor borgernes muligheder for at modtage lægehjælp og sygehusbehandling beror på ressourcesituationen, søges det klarlagt, om der gælder eller kan opstilles regler for fordeling af knappe ydelser. I denne sammenhæng drøftes særligt prioritering af ventelister til sygehusbehandling.

Regelgrundlaget der gælder for privat praktiserende læger, som har tilsluttet sig overenskomst med Sygesikringen, behandles i et selvstændigt kapitel. Et centralt spørgsmål, der søges besvaret, er, om der må antages at gælde regler, der ligner forvaltningsrettens.

I forbindelse med de processuelle regler behandles bl.a. spørgsmålet om de almindelige forvaltningsloves anvendelse, først og fremmest forvaltningsloven. Endvidere belyses borgernes adgang til indsigt i ventelister og interne regler samt aftaler. Endelig indeholder bogen en fremstilling af reglerne i patientretsstillingsloven.

Forfatteren er lektor, cand.jur., ved Juridisk Institut, Aarhus Universitet.

ISBN 87-574-0309-0